

FRB:s yttrande över utkastet till nationell biblioteksstrategi, "Från ord till handling"

Inledning: några övergripande synpunkter

FRB (Föreningen för regional biblioteksverksamhet) har genomgående tagit aktiv del i arbetet med att ta fram en nationell biblioteksstrategi. Den regionala biblioteksverksamheten har varit representerad i strategins referensgrupp och samverkat med KB i anordnandet av dialogkonferenser runt om i landet. Bibliotekens demokratiska uppdrag är det övergripande målet med en strategi, biblioteken ska bidra med kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning – verksamheter som läsfrämjande, ökad digital delaktighet med mera är medel för att uppnå demokrati.

FRB saknar i utkastet en vision och en tydlig gemensam målbild som alla kan ställa sig bakom som tydligt anknyter till intentionerna så som det uttrycktes i regeringens pressmeddelande 2015-06-11 "... långsiktig vilja att behålla och utveckla biblioteksverksamheten i Sverige." Förslaget till en nationell biblioteksstrategi borde befinna sig på en mer övergripande, strategisk nivå och lämna val av metoder och genomförande till berörda verksamheter och myndigheter.

FRB menar att strategins förslag genomsyras av ett ovanifrånperspektiv som förordar en ökad statlig styrning av biblioteksverksamheterna. Mycket av det utvecklingsarbete som pågår inom kommuner och regioner blir osynliggjort, och frågan om hur kommuner och regioner ska stöttas i sina respektive uppdrag lämnas i stora stycken obesvarad.

FRB menar att bibliotekspersonalen och deras kompetens är förvånansvärt osynlig. Saknas gör även bibliotekens litteraturfrämjande uppdrag, arbete med förmedling, tillgängliggörande och programverksamhet. I inledningen till utkastet målas en bibliotekssyn upp som sedan genomsyrar resten av texten. Där står: "... bibliotekens verksamhet måste vara kopplad till samlingarna, digitala och fysiska, och uppdraget att förmedla kunskap, litteratur och bildning". Här ligger ett av de större problemen med hela utkastet, vilket gör att skrivningarna blir inåtblickande och begränsande istället för användarcentrerade och framåtsyftande.

Digitaliseringens och globaliseringens påverkan på det samhälle som biblioteksväsendet verkar i kommer att kräva en bredare strategi och talar för etableringen av en ny myndighet. FRB föreslår därför att staten inrättar en oberoende, agil nationell biblioteksmyndighet, med tillräckliga resurser, ett tydligt uppdrag och en väl utvecklad kommunikation med såväl bibliotekssektorn som angränsande sektorer. FRB anser dessutom att KB:s samverkansuppdrag ska utvärderas.

Demokrati

De områden som identifierats i avsnittet visar på utmaningar i samhällsutvecklingen som får avgörande konsekvenser för biblioteksorganisationerna. Resonemang och vägledning finns genom JO:s avgöranden och i propositionen till bibliotekslagen. Förslaget om en samlad biblioteksjuridisk kompetens på nationell nivå är bra men ingår redan i samverkansuppdraget enligt §18 i bibliotekslagen.

Avsaknaden av ett barnperspektiv är påfallande i utkastet, något som påtalats under hela arbetet med strategin. Förutom i kapitlet om utbildning och läsning nämns knappt barn och unga. Barn och unga borde som prioriterad grupp ha en given plats i demokrati- och tillgänglighetsavsnitten. Här borde också texten om barnperspektiv höra hemma, snarare än i kapitlet om läsning.

Integration och inkludering är viktiga samhälls- och framtidsfrågor. FRB ser positivt på att strategin lyfter folkbiblioteket som en viktig aktör i det kommunala integrationsarbetet. En brist i utkastet är att de föreslagna åtgärderna har så starkt medieförsörjningsfokus. Det handlar också om lokaler, läsplatser, samverkan med civilsamhället, aktiviteter för att främja språkkunskap etc.

FRB ser positivt på att Internationella Bibliotekets (IB) betydelse lyfts fram. Här vill FRB betona att IB:s roll är viktig, inte bara för medieförsörjning, utan även för kompetensutveckling och konsultativt stöd. FRB menar att ett tydligt uppdrag för IB och en god samverkan med de regionala biblioteksverksamheterna när det gäller kompetens- och metodutveckling, kan höja kvaliteten i folkbibliotekens verksamhet.

När det gäller inkludering är analysen att biblioteken behöver mer mångspråkig personal korrekt. Att enbart huvudmännen ses ha en roll för ansvaret i frågan är otillräckligt. Frågan är komplex och är inte unik för bibliotek utan omfattar hela offentliga sektorn. Lärosätenas rekrytering till grundutbildningarna är betydelsefull, liksom möjligheten till kortare kurser på akademisk nivå. God samverkan mellan lärosäten och de regionala biblioteksverksamheterna om uppdragsutbildning kan vara en fruktbar väg för kompetensförsörjningen i folkbibliotekssektorn.

FRB anser att de biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningarna behöver bredda sin rekryteringsbas. Detta för att säkerställa att biblioteken i hela landet kan rekrytera medarbetare med relevant utbildning och som i högre utsträckning än idag speglar samhället. För att rekrytering till verksamheter i glesbygder och landsbygder ska vara möjlig behövs flexibla former för studier och ett mindre trögörsligt utbildningssystem.

FRB ser positivt på att frågan om nationella minoriteter och urfolket lyfts och att synliggörandet av dessa grupper för majoritetssamhället är viktig. FRB anser att förslaget om en nationell infrastruktur med tydligt utpekande av ansvar är bra.

Kopplingen till totalförsvaret är överraskande i förhållande till oväld och neutralitet och kan innebära svåra gränsdragningar och etiska dilemman för biblioteken.

Tillgänglighet

Avsnittet inleds överraskande med ”Bilderna av biblioteket”, där utkastet föreslår att biblioteken aktivt ska arbeta med att förändra synen på vad ett modernt bibliotek är. Detta är ett pågående arbete i takt med samhällsutvecklingen.

FRB anser att avsnittets mål på ett tydligt sätt kopplas till bibliotekslagens ändamålsparagraf. FRB instämmer i beskrivningen att folkbibliotekens förutsättningar skiljer sig åt. Potentialen är därför stor att man genom samarbete och metodutveckling kommer att kunna erbjuda utbud och tjänster i en mer likvärdig riktning. De regionala biblioteksverksamheterna kan fortsatt stödja folkbiblioteken utifrån lokala utvecklingsbehov.

FRB anser att avsnittet om tillgänglighet innehåller åtskilliga exempel på detaljstyrning av folkbiblioteken. Detta hör inte hemma i en nationell strategi. Bibliotekslagen är en ramlag och det är – och måste få vara – upp till huvudmännen att bestämma, utifrån lokala förutsättningar och behov, hur målen ska uppfyllas. Om staten ställer nya och ökade krav på de lokala huvudmännen ska finansieringsprincipen gälla.

Under H.U.M.P ”Bibliotek för alla” beskrivs en rad utåtriktade och uppsökande verksamheter. FRB menar att dessa behöver synliggöras i den nationella biblioteksstatistiken. En översyn av statistiken är nödvändig då den inte fullt speglar bibliotekens uppsökande och utåtriktade verksamhet.

FRB instämmer med beskrivningen att folkbiblioteken saknar gemensamt stöd vid licensavtal och anser att staten via en nationell biblioteksmyndighet ska ha ansvar att ge det stödet.

FRB saknar resonemang om tillgänglighet i betydelsen att nå ut till fler. Likaså om personalens kompetens och förmåga att på olika sätt tillgängliggöra samlingarna och tillgänglighet i betydelsen att nå nya målgrupper. Folkbiblioteken arbetar redan idag med dessa frågor.

FRB vill se en tydligare strategisk ansats för att beskriva en målbild för folkbibliotekens arbete med frågor som rör tillgänglighet. Överlag saknas också perspektiv som rör barn och unga, äldre och nyanlända i tillgänglighetsavsnittet.

Läsning

FRB ansluter till Läsdelegationens förslag (SOU 2018:57) om att ett nationellt kompetenscentrum ska knytas till ett forskningscentrum. FRB ser behov av en nationell struktur för kompetensutveckling kring läsfrämjande, litteratur och textanalys.

FRB anser att Kulturrådets bör ges möjlighet att verka som en sammanhållande kraft för litteraturen som konst och kritikens betydelse för konstarna och samhället. Pågående breda samverkansinsatser för små barns språkutveckling, till exempel inom ramen för Bokstart, behöver också synliggöras i strategin. FRB ansluter sig till Kulturrådets yttrande, som understryker språkets betydelse för identitet och demokrati.

FRB anser att sekretariatet ska ta hänsyn till Läsdelegationens förslag. I övrigt hänvisas till FRB:s remissvar på Läsdelegationens betänkande.

FRB instämmer i förslaget att säkra och permanenta stödet till Litteraturbankens fortsatta drift. FRB efterlyser en strategisk samordning för nationella digitala resurser på litteraturområdet.

Utbildning

FRB stödjer utkastets målbild att det behövs en stark och sammanhållen kedja av utbildningsbibliotek från förskola till högskola, inklusive vuxenutbildning och folkhögskolor. FRB stödjer även målet att återta kommandot över öppen tillgång.

Digitalisering

Digitaliseringsuppdraget är alltför snävt formulerat i utkastet och fokuserar på vad KB ser som rimligt just nu, dvs främst försörjning av digitala medier. I den nationella satsningen ”Digitalt först med användaren i fokus” finns bredare skrivningar om de digitala utmaningarna som biblioteken behöver ta sig an. Det långsiktiga framtidsperspektivet hänvisas till ytterligare utredningar men det är av största vikt att processen inte fördröjs.

FRB menar att flera av de åtgärder som föreslås kommer att stärka biblioteksväsendet. Exempelvis är förslaget till en nationell plattform för utlåning av digitala medier och andra nationella bibliotekstjänster ett bra initiativ. Dock uppfattar FRB flera delar i utkastet som tillhörande det redan existerande samverkansuppdraget.

FRB menar att utgångspunkten för arbetet för nationella digitala bibliotekstjänster måste utgå från biblioteksområdets målsättningar och prioriterade målgrupper. Digitala tjänster för barn borde lyftas som en viktig del i digitaliseringsavsnittet snarare än som en metod för läsfrämjande. Här behövs en fördjupad analys eftersom det finns målkonflikter i vissa påståenden (lokala kontra centrala initiativ) och en mer övergripande målformulering.

Infrastruktur

FRB ifrågasätter varför den kommunala nivån saknas i målformuleringen för infrastrukturområdet.

FRB instämmer i analysen att medieförsörjningen måste moderniseras och att pliktlagen bör reformeras. Beskrivningen behöver kompletteras med en analys gällande mångspråk och nationella minoritetsspråk.

FRB motsätter sig förslagen om ändrat huvudmannaskap och förändrad geografisk indelning av den regionala biblioteksverksamheten. FRB anser att utkastet baserar sina förslag på ett bristfälligt underlag. De regionala biblioteksverksamheterna ingår som en del av det samlade regionala utvecklingsuppdraget inom ramen för kultursamverkansmodellen. Strategin bör utgå ifrån hur den nationella och regionala nivån tillsammans med den kommunala nivån kan utveckla biblioteksverksamheten.

Att i utkastet begränsa de regionala biblioteksverksamheternas roll i kompetensförsörjningen till skönlitteratur och barnbiblioteksverksamhet visar på en stor okunnighet om de åtaganden och uppdrag som dessa har. Det visar även på en okunnighet om de fortbildningsbehov som ansvariga för kommunerna uttrycker. En styrka i de regionala biblioteksverksamheternas arbete och arbetsätt är just den nära dialogen med kommunernas företrädare.

De regionala biblioteksverksamheterna har under många år tillsammans med kommunerna tagit fram relevanta kompetensutvecklingsinsatser och utvecklat metoder för dessa i samverkan med målgruppen. De regionala biblioteksverksamheterna har i det kompetensutvecklande uppdraget inhämtat forskningskompetens från många olika forskningsområden och discipliner som till exempel logopedi, sociologi, psykologi, litteraturvetenskap och pedagogik. För tillfället förbereder de regionala biblioteksverksamheterna en samordnad kompetensutveckling inom det digitala området.

FRB erfar att bibliotekens kompetensutveckling och kunskapsdelning bedrivs bäst lokalt på arbetsplatserna. Då säkerställs att kompetensutvecklingen utgår från ett reellt och upplevt behov i verksamheten och att de nya kunskaperna används. Inom vissa områden kan det dock finnas vinster med att anordna gemensamma utbildningar regionalt och/eller att samordna kompetensutvecklingen nationellt. De biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningarna bör nyttjas mer i kompetensutvecklingen. Det kan också handla om att erbjuda gemensamma nationella lärresurser som kan anpassas och användas lokalt. Med stöd av digital teknik ges en mängd möjligheter att arbeta på nya sätt.

När det gäller utkastets kritik av det som omnämns ”Projektträsket” bör strategin istället betona behovet att lyfta biblioteken som lärande organisationer med förmåga att omsätta de satsningar och resurser som finns tillgängliga. FRB menar att projektmedlen även i framtiden bör villkoras och samordnas i större utsträckning än i dag för att få hållbara resultat. Kommunal och regional biblioteksutveckling är möjlig bland annat tack vare projektmedel. Det är viktigt att det finns former för att ta vara på resultaten, oavsett om projekt är kommunala, regionala eller nationella. En förutsättning för att projektformen ska kunna fungera är att biblioteksverksamheten i grunden är adekvat finansierad.

I samband med detta anser FRB att ”Stärkta bibliotek i hela landet” på ett tydligt sätt visar folkbibliotekens behov av förstärkning. Därför är det viktigt att de reformer som utkastet föreslår

finansieras genom nya medel och inte en omfördelning av befintliga medel och satsningar inom sektorn, t ex ”Stärkta bibliotek i hela landet”.

För Föreningen regional biblioteksverksamhet

Kristianstad 2018-10-26

Kristina Hedberg
ordförande